

सामान्य ज्ञान दर्पण

इस अंक में...

वर्ष

32

द्वादश अंक

- 5 सुन्दर जीवन रचना सीखें
विशेष स्तम्भ
- 8 समसामयिक सामान्य ज्ञान
- 12 आर्थिक परिदृश्य
- 16 राष्ट्रीय परिदृश्य
- 19 अन्तर्राष्ट्रीय परिदृश्य
- 23 मुम्बई इंडियंस रिकॉर्ड चौथी बार आईपीएल की विजेता
- 27 क्रीड़ा जगत्
- 29 भारत की विविध पारम्परिक नाट्य शैलियाँ
- 31 विज्ञान समाचार
- 33 समसामयिक महत्वपूर्ण तथ्य
- 34 अनुप्रेरक युवा प्रतिभाएं
- 37 सारभूत तत्व कोष
लेख
- 40 विकास लेख—पारिस्थितिकीय विकास हेतु समन्वित आयोजना की प्राथमिकताएँ
- 42 राजनीतिक लेख—‘वाटर स्ट्राइक’ से टूटेगी पाकिस्तान की कमर
- 44 पत्रकारिता लेख—विश्व प्रेस स्वतन्त्रता सूचकांक में भारत 140वें स्थान पर : पत्रकारों के खिलाफ बढ़ती हिंसा
- 45 कैरियर लेख—एसबीआई में कनिष्ठ सहयोगियों (ग्राहक सहायता एवं विक्रिय) की भर्ती—2019 हल प्रश्न-पत्र
- 49 उत्तर प्रदेश शिक्षक पात्रता परीक्षा, 2018 (द्वितीय प्रश्न-पत्र)
- 60 बिहार बी.एड. संयुक्त प्रवेश परीक्षा, 2019
- 67 एस.एस.सी. संयुक्त हायर सेकंडरी लेवल (10+2) भर्ती परीक्षा, 2018 (चरण-1)
- 74 आर.आर.बी. ग्रुप ‘डी’ भर्ती परीक्षा, 2018
- 82 एस.एस.सी. मल्टी टास्किंग (गैर-तकनीकी) स्टाफ परीक्षा, 2017 आई.बी.पी.एस. द्वारा आयोजित लिपिकीय संवर्ग(प्रा.) परीक्षा, 2018
- 88 तर्कशक्ति
- 91 संख्यात्मक अभिरुचि
- 95 English Language
- 98 आगामी उत्तराखण्ड समूह ‘ग’ भर्ती परीक्षा हेतु विशेष हल प्रश्न
- 103 आगामी रेलवे भर्ती बोर्ड एन.टी.पी.सी., स्नातक कम्प्यूटर आधारित परीक्षा हेतु विशेष हल प्रश्न
- 110 मैकेनिकल इंजीनियरिंग वस्तुनिष्ठ प्रश्न-डिप्लोमा विद्यार्थियों के लिए उपयोगी विविध/सामान्य
- 116 वार्षिक रिपोर्ट 2017-18—भारतीय वस्त्र उद्योग क्षेत्र में अनुसन्धान एवं विकास के बढ़ते चरण : एक दृष्टि में
- 118 भारतीय रेलवे वार्षिक रिपोर्ट 2017-18—रेलवे की स्नातक (10+2 व ग्रुप ‘डी’) परीक्षाओं के लिए विशेष
- 120 ज्ञान वृद्धि कीजिए
- 122 रोजगार समाचार

सामान्य ज्ञान दर्पण में प्रकाशित किसी भी सामग्री अथवा चित्र के लिए सम्पादक की सहमति होना आवश्यक नहीं है। -सम्पादक

ਸੁਨਦਰ ਜੀਵਨ ਰਖਣਾ ਸੀਖਿਂ

—ਸਾਧੀ ਵੈਭਵਸ਼੍ਰੀ 'ਆਤਮਾ'

Four steps of achievement : Plan purposefully, Prepare prayerfully, Proceed positively. Pursue persistently.

— William A. Ward

ਮਨੁ਷ਾ ਨਿਮਤ ਜਹਾਂ ਭੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੈਂ ਅਪਨੀ ਉਪਰਿਥਤਿ ਦਰਜ ਕਰਾਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ। ਵਹ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਮਧਿ ਉਸਕਾ ਏਕ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟ ਸਥਾਨ ਹੋ ਔਰ ਉਸ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟ ਸਥਾਨ ਕੋ ਪਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਵਹ ਕੁਛ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟ ਕਰ ਗੁਜਰਨੇ ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਭੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈਂ ਸੰਜਾਏ ਰਖਤਾ ਹੈ। ਵਹ ਕੁਛ-ਨ-ਕੁਛ ਕਿਸੀ-ਨ-ਕਿਸੀ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਅਪਨੇ ਆਪਕੋ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਣਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਧਾਨ ਆਕਰਿਤ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਣਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਕੁਛ ਲੋਗ ਅਚੀਂ ਵਾਣੀ ਬੋਲ ਕਰ, ਕੁਛ ਲੋਗ ਏਕ ਕਲਾਸਕ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਪੁਰੁ਷ਾਰਥ ਪਹਨ ਕਰ, ਸੁਰੁਚਿ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਸਜ-ਸੰਵਰ ਕਰ, ਕੁਛ ਲੋਗ ਅਪਨੀ ਕਲਾਓਂ ਦੇ ਦ੍ਰਾਰਾ (ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ, ਨ੃ਤ ਕਲਾ ਅਥਵਾ ਵਾਦਨ ਕਲਾ ਅਥਵਾ ਗਾਯਨ ਕਲਾ ਕਿਸੀ-ਨ-ਕਿਸੀ ਕਲਾਓਂ ਦੇ ਮਾਧਿਮ ਦੇ) ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਧਾਨ ਆਕਰਿਤ ਕਰ ਪਾਤੇ ਹੈਂ। ਕੁਛ ਲੋਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਦੁਵਿਧਾ ਮੈਂ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕਲਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਨਵ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਨੰਦਰ ਅਪਨੀ ਕਿਆ ਪਹਚਾਨ ਬਣਾਯੋਂ। ਮੇਰੀ ਕਿਆ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੋਂ ਏਕ ਬਡਾ ਹੀ ਸਾਧਾਰਣ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਅਪਨੇ ਸਾਧਾਰਣ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਹੀ ਅਪਨੇ ਕਾਮ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਕੁਛ ਵਿਸ਼ੇ਷ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ, ਤੋਂ ਕਿਆ ਲੋਗ ਮੁੜੇ ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਗੇ, ਅਪਨਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਂਗੇ, ਸਮਾਜ ਨਹੀਂ ਦੇਂਗੇ ਔਰ ਕਿਆ ਮੈਂ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਦੇ ਵਿਰਥ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਬ ਦੇਖੋ ਜਹਾਂ ਏਕ ਵਿਕਿਤ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ, ਵਹਿੰਦੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਕਿਤ ਦੇ ਅਨੰਦਰ ਮੈਂ ਏਕ ਅਨਤਰੰਦੰਦ ਜਨਮ ਲੇਤਾ ਹੈ ਔਰ ਤਥਾ ਅਨਤਰੰਦੰਦ ਮੈਂ ਹੀਨਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕਰਕੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਘੁਣਾ ਕਰਨੇ ਲਗਤੇ ਹੈਂ। ਅਪਨੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਨਾਦਰ ਕਰਨੇ ਲਗਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਤਪਤ ਸਾਂਧੀਗੀ ਦੇ ਸਦਾ ਹੀ ਖਫਾ ਬਣੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ। ਹਰਾਏ ਚੀਜ਼ ਇਨਕੀ ਨਾਰਾਜਗੀ ਬਡਾਤੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਨਹੀਂ ਬਡਾ ਪਾਤੀ ਔਰ ਏਥੇ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਆਪਕੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਦੀਨ-ਹੀਨ ਇਸ ਵਿਕ੃ਤੀ ਦੇ ਲਗ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਫਿਰ ਅਪਨੀ ਜਿਨਦਗੀ ਦੇ ਨਫਰਤ ਕਰਤੇ-ਕਰਤੇ ਯਾ ਤੋਂ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਯਾ ਜਿਨਦਗੀ ਭਰ ਦੇ ਮ੃ਤ੍ਯੁ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਅਪਨੀ ਇਸ ਨਾਰਾਜਗੀ ਦੀ ਆਕਰਿਤ ਮੈਂ ਵਿਕਤ ਕਰਕੇ ਪੁਨਰਾਧਾਰਣ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਲੋਗਾਂ ਦੇ

ਠੇਸ ਪਹੁੱਚਾਤੇ ਹੈਂ। ਏਥੇ ਲੋਗ ਆਸਪਾਸ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਅਪਨਾ ਆਕਰਿਤ ਗਾਹ-ਬਗਾਹ ਵਿਕਤ ਕਰਨਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ਔਰ ਯਹ ਭੀ ਕਹਤਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਮ ਸਥਾਨੇ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਯਹਾਂ ਹੋਨਾ ਯਾ ਨ ਹੋਨਾ ਕਿਸੀ ਕਾਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਮੁੜੇ ਜਲਦੀ ਦੇ ਤਡਾ ਲੇ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਦੇ, ਏਸੀ ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਵਹ ਖੁਦ ਦੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾਂ ਦੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਵਹ ਸਾਹੀ ਲੋਗ ਜਥੇ ਉਨਕੀ ਵਜ਼ਹ ਦੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਉਨਕੀ ਮਹਸੂਸ ਕਰਾਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਤੁਮ ਏਥੇ ਸ਼ਾਬਦ ਨ ਬੋਲੋ ਹਮੇਂ ਦੁਖ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤੋਂ ਏਥੇ ਵਿਕਿਤ ਦੇ ਮਨ-ਮਹਿਸੂਸ ਮੈਂ ਕਹਿੰ-ਨ-ਕਹਿੰ ਸੰਤੋ਷ ਹੋਤਾ ਹੈ ਔਰ ਵਹ ਕਹਤਾ ਹੈ ਚਲੋ ਠੀਕ ਹੈ ਕਮ-ਸੇ-ਕਮ ਕੁਛ ਤੋਂ ਲੋਗ ਮੁੜ੍ਹਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹੈਂ ਔਰ ਵਹ ਔਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨੇ ਦਾ ਏਕ ਗਲਤ ਰਾਸਤਾ ਏਸੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਬਣਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਫਿਰ ਗਲਤ ਰਾਸਤੇ ਦੀ ਵਜ਼ਹ ਦੇ ਵੇਖਿਆਕ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਆਤਮਿਕ ਹਿੱਸਾ ਕਰਤੇ-ਕਰਤੇ ਅਪਨੇ ਮੀਤਰ ਨਰਕ ਦੀ ਨਿਰਿਤੀ ਕਰ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਕਹਿੰ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਏਕ ਘਰ ਬਣਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਗੱਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ।

